

Niccolo dell' Arca (ili tačnije »de Bari« ili »d'Apulia«, zvan Bolognese, Dalmata i Schiavone) umjetnik je XV. stoljeća. O životu je njegovu malo što poznato. Povođeci se za Perkinsom, tvrde neki naučenjaci, da se rodio 1414. Ali kako se on tek 1478. oženio u Bologni s nekom Margheritom Boateri (koja mu je rodila dvoje djece, sina Cezara i kćer Aureliju), sva je prilika (a to potvrđuju i druge činjenice), da se rodio oko 1438. Da li mu je rodno mjesto bio grad Bari u Donjoj Italiji ili Bar (Antivari), varoš u crnogorskom primorju, nije još ni danas konačno utvrđeno. Ali kako jedna bolonjska kronika (Saccadenara) piše povodom njegove smrti, 2. marta 1494.: »mori m. Niccolò Schiavon-Dalmata, cittadino di Bologna«, vjerovatno je, da je bio slavenskog podrijetla, bilo da je rođen u našim krajevima (Baru), bilo da mu se otac Antonio (umro 1469.) iselio odavle u Apuliju i sačuvao tako nadimak Schiavone-Dalmata.

Na vjerovatnost ove druge hipoteze upućivao bi zapis na Nikolinoj »Pietà« (Bologna, crkva S. Maria della Vita): »Opus Nicolai de Apulia« (Djelo Nikole iz Apulije). Nije, najposlije, ni isključena mogućnost, da se on rodio u Baru i preselio u ranoj mladosti u Apuliju i zbog toga se nazivao »de Apulia«. Činjenica, međutim, da se njegovo ime tako često spominje u vezi s nazivima Schiavone, Dalmata, kazuje jasno, da ima neke veze između njega i naših krajeva.

Bit će, da je Nikola iz svog južnog zavičaja došao najprije (prije 1463.) u Veneciju, gdje Sansovino — u svom djelu (»Venezia nobilissima«) — spominje u crkvi S. Spirito njegovo (danas izgubljeno) djelo »Porodenje Kristovo«.

Prvo je znatno djelo, kojim se 1463. javlja u Bologni, terakotna grupa »Pietà« (Mrtvi Krist« u crkvi S. Maria della Vita«, djelo zacijelo najzanimljivije u svekolikom njegovom radu.*) Tu su nad mrtvim Kristom prikazane žene, sv. Ivan i Josip iz Arimatije. Rijetko je kada u likovnoj umjetnosti taj prizor prikazan tolikim realizmom. Sprijeda, na niskom ložu, ispruženo ukočeno, sitno, omršavjelo tijelo Kristovo. S tom tvrdom horizontalom kontrastiraju pokrenuti likovi žena. Njihov se bol objavljuje u razjapljenim ustima, iz kojih se viju grčeviti jecaji, u usplahirenim rukama, u vijorito naduvenim haljinama (naročito u onom Mandaljenu, sasvim nadesno). Bogorodica prikazana je kao stara žena, podbula lica, lomeći rukama od bola, koji je

*) Reprodukciju ove umjetnine donosimo na 143. str. kao ukrasnu vignettu. Opaska uredništva »Narodne Starine«.

prožima. Protivutežu toj emocijonoj vijavici tvore smireni likovi Ivana i Josipa iz Arimatije, koji kleči do glave Kristove, gledajući nekud prekorno usplahirene žene.

Još do danas nije nitko objasnio, otkuda Nikoli taj smjeli realizam. Schubring se domišlja, da je grupu naručila Ginevra. Sforza (žena muškara: virago domina impetuosa) kao grobni spomenik svome pokojnom mužu Santu Bentivoglio, pa da se u divljem bolu i strastvenoj uzbuđenosti žena, pravih antiknih menada, ogleda temperamenat Ginevrin. Drugi naučenjaci opet vide u realizmu Nikoline grupe u jednu ruku odraz realistične glume sredovječnih crkvenih drama, prikazanja, a u drugu uspomene iz Nikolina mladenaštva, podražavanje, naime, plastici južnotalijanskih jaslica, punoj realističnih i pučkih tipova.

Drugo je veliko Nikolino djelo arhitektonički i plastički ukras groba (Arca) sv. Dominika Guzmanu, osnivača dominikanskog reda. Po tome je djelu Nikola i dobio svoje ime: dell' Arca). Sve do vremena Nikolina bio je grob svečev jednostavan pokrov što ga je od 1255.—1257. izdjelao Frate Guglielmo. Nikola je i tu, i kao arhitekt i kao vajar, stvorio jedno djelo, kojemu ne nalazimo analogiju u plastici quattrocenta. Naročito su zanimljivi likovi Boga Oca (dostojanstveni bradati starac Mojsije), evangelista i svećaca (Franje, Dominika, Vitalisa i Agrikole). Evangelisti začudo ne kazuju talijanske već sasvim istočnjačke tipove, odjevene saračenskim haljinama, pokrivene visokim čalmama. Najpoznatija je među tim skulpturama ona lijevog anđela-lučonoše, koja se gotovo redovno upoređuje sa onim desnim, djelom Michelangelovim. Nikolu je, naime, smrt sprečila, da dovrši sve naručene likove, pa ih je izradio, 1494. odmah poslije smrti Nikoline, mladi Michelangelo.

Venturi pomišlja, rasuđujući te Nikoline skulpture, na utjecaje francuske plastike (naročito one u crkvama u Tonnerre-u, Semuru i Louviersu) pa tvrdi, da je Nikola boravio duže vremena u Francuskoj. Sami francuski naučenjaci (među njima u najnovije vrijeme André Michel i Jean de Foville) odbacuju to mišljenje kao neosnovano i pretjerano.

Ima još nekoliko sačuvanih djela Nikolinih (mnogo ih je po vremenu i propalo), koja, međutim, ne unose u umjetničku ličnost njegovu novih i naročitih značajaka.

Historijsko je značenje Nikolino u tome, što je on slobodnu (nereljevnu) terakotnu plastiku, naročito donjoitalijsku, uveo u bolonjsku vajarsku umjetnost. Za njime su se u toj oblasti povodili (izravnih učenika nije imao) Mazzoni i Begarelli (u Modeni),

Cozzarelli (u Sieni), Benedetto da Maiano, Giovanni della Robbia (u Firenci) i Caradosso (u Milanu). Još znatniji je Nikola kao »Marmorarius« (vajar mramorne plastike), pa je u svojoj Arki, kako je rečeno, stvorio djelo sasvim jedinstveno u plastici quattrocenta.

Svakako je on, taj fantastični i varvarin (phantasticus et barbarus) značajna pojava u umjetnosti renesanse. Nisu li, možebiti, upravo te značajke u njegovoj umjetnosti bitne crte njegove rase?

Dr. Artur Schneider.

O SLOVENSKOJ INVESTITURI NA POLJU GOSPE SVETE.

Austrijski car Leopold I. je godine 1660. pohodio svoje zemlje od Beča do Jadranskoga mora. O tome je putovanju njegov dvorjanin Lovro Kurelić (Lorenzo de Churelichz) slijedeće godine napisao i u Beču kod akademskoga štampara Mateja Raccia izdao knjižicu na talijanskome jeziku, kojoj skraćeni naslov glasi: »... Racconto... del viaggio... di... Leopoldo... nel... 1660.« Jedan su primjerak te rijetke knjižice bili nabavili naši knezovi Zrinski i taj se s njihovom bogatom knjižnicom do danas sačuvao u Univerzitetskoj biblioteci u Zagrebu (BZ 218.).

Kurelić, po svoj prilici Istranin (iz Pazina), potanko opisuje carev horavak u Celovcu od 28. augusta do 4. septembra 1660. spominjući na dva mjesta gosposvetsku investituru. Na str. 71. stoji ovo: »Alli 28. di Agosto da questo luogo (naime iz grada Sankt Veita) si parti Sua Maestà nella festa di S. Agostino, come singlar Padrone della Augustissima Casa d' Austria, e Tosone d' oro. Celebròsi cotesta festività nella miraculosa Chiesa della Madonna detta al salone, nella quale stanno alcuni corpi santi sepolti, e molt' altre Reliquie. Vicino a questo Manastero in Campagna gl' antichi Arciduchi di quella Provincia, solevano ricever l' Omaggio, come si vede ancora, hoggidi dalla loro sedia di viva Pietra, del che si dirà in suo luogo piu particolarità.«

Glavne su svečanosti bile u Celovcu dne 2. septembra. Tada je održana i svečana gozba. Oko desetak stolova pored Leopolda zapremiše mjesta odličnici iz careve pratnje i cijele Koruške, a za posljednjim su stolom sjedjeli seljaci. Evo što kaže Kurelić na str. 90.: L' ultima, e singlar Tavola fù quella del Contadino, dal quale da 200 anni in

qua l' Arciduchi di Carinthia solevano pigliar l' Omaggio in Campagna publica, il quale Contadino prova la sua famiglia da 900 Anni, e li suole esser dato tal volta nel ricevimento dell' Omaggio, da Sua Maestà un certo danaro, benchè quell' antico costume nella Campagna all' hora tenuto, non viene nei nostri tempi osservato. Della qual' Origine scrivendo il Silvio Enea sapientissimo Historico Cesareo a dappoi sommo Pontefice, dice nella descrizione della Germania cap. 20. (ovdje je reproducirano poznato mjesto od »Fama est« do »datus in Carintia«). Questo Contadino ha molti parenti, e un figliuolo già assoluto Filosofo, il qual è assai ricco, e comodo di poderi, e le loro figliole non maritano fuori di puella famiglia, acciò oppresso essa resti sempre quell' privilegio & il dritto d' Investitura: ch' hanno da tanti Arciduchi Austriaci. L' inscriptione di quell' antico Throno, fatto di viva pietra si ritrova in pueste lettere: Mansueti Vereri, a dall' altra parte: Rudolphus Dux, il chednota i benigni Prencipi Austriaci. Nam beati mites, quoniam possidebunt Terram.«

O investituri vojvode Majnharda Tirolskoga od 1. septembra 1286. na »knežji kamen« davnih slovenskih narodnih knezova postoje potanki opisi opata Ivana iz Vetrija Otokara Štajerskoga, pisca »Reimchronike«, Eneja Silvija Piccolominija i u »Schwabenspiegelu«, ali je od vrijednosti i ova vijest Kureličeva od god. 1661., jer pokazuje da je uspomena na investituru, koja je posljednji put bila izvršena dne 18. marta 1414. za Habsburgovca Ernesta Željeznoga, još uvijek i poslije 247 godina bila živa i poštovana.

Nikola Žic.

KOLONIJA ČIPROVČANA U OSIJEKU.

Prelistavajući akta u županijskom i gradskom arhivu opazili smo, da više osječkih i slavonskih familija nosi apelativ Ciprovac, Ciprovčan, što znači da su iz mjesta Čiprovca!

Svi ti Čiprovčani dolaze u Osijek iz Pečuha, odakle bježe radi Rakocijeve bune. Javlja se, dakle, u prvoj dekadi XVIII. stoljeća. Sve su te familije ženidbama međusobno povezane, jedna drugoj svjedoči na